

Nepojistné systémy sociálního zabezpečení

JUDr. Jana Komendová, Ph.D.

Program přednášky

1. Státní sociální podpora

2. Státní sociální pomoc

- Pomoc v hmotné nouzi

- Sociální služby

- Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Státní sociální podpora - charakteristika systému

- Systém směřující zejména na podporu rodin s nezaopatřenými dětmi
- Uplatnění zásady **sociální solidarity** ve vztahu k rodinám s nezaopatřenými dětmi a rodinám s nízkými příjmy
- Neuplatňuje se zásada **zásluhovosti**
- Není založen na **pojistném principu** – účast na pojištění se nezkoumá
- Financování přímo ze státního rozpočtu
- Stát je **nositelem** systému
- Provádí Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad práce ČR

Prameny úpravy

Listina základních práv a svobod čl. 32 – ochrana rodiny, Právo rodičů, kteří pečují o děti, na pomoc ze strany státu. Podrobnosti má stanovit zákon.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce ČR a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Okruh oprávněných osob

- Osoby, které jsou na území ČR hlášeny k trvalému pobytu
- Osoby, které mají na území ČR trvalý pobyt (cizinci)
- Bydliště na území ČR
- Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt v ČR, pokud mají na území ČR bydliště, zejména
 - nezletilí svěřeni na území ČR do péče nahrazující péči rodičů,
 - jim byla udělena doplňková ochrana,
 - jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu (a jejich rodinní příslušníci s dlouhodobým pobytem),
 - jim byla udělena zaměstnanecká karta (a jejich rodinní příslušníci s dlouhodobým pobytem),
 - jsou držiteli modré karty (a jejich rodinní příslušníci s dlouhodobým pobytem),
 - cizinci, kteří byli zaměstnáni na území ČR a jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání (a jejich rodinní příslušníci s dlouhodobým pobytem),
 - cizinci, kteří mají povolení k dlouhodobému pobytu za účelem výzkumu,
 - nárok vyplývá z přímo použitelných předpisů EU

Základní pojmy

- **Rodina** – oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, není-li jich pak sama oprávněná osoba
- **Společně posuzované osoby:**
 - Nezaopatřené děti
 - Nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí
 - Manželé, partneri, druh, družka nejde-li o rodiče nezaopatřených dětí

Základní pojmy - pokračování

Nezaopatřené dítě – vždy dítě do skončení povinné školní docházky. Po skončení povinné školní docházky do 26 let věku, jestliže.

- a) se soustavně připravuje na budoucí povolání,
- b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání pro nemoc nebo úraz
- c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost
- d) do 18 let dítě, které je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci

Negativní vymezení – za nezaopatřené dítě nelze považovat dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.

Životní a existenční minimum

- Úprava v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- **Životní minimum** – minimální hranice peněžitých příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb
- **Existenční minimum** – minimální hranice příjmů fyzických osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití
- Vyloučení nezbytných nákladů na bydlení

Existenční minimum

- Existenční minimum fyzické osoby –2 490 Kč. měsíčně
- Nelze použít u osoby, která je:
 - Nezaopatřeným dítětem
 - Poživatelem starobního důchodu
 - Osoby invalidní ve třetím stupni
 - Osoby starší 68 let

Životní minimum

- Životní minimum jednotlivce – 3 860 Kč. měsíčně. Jednotlivec je osoba, která není společně posuzovaná s jinými osobami
- Životní minimum společně posuzovaných osob, pořadí
 - a) Osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi dle věku
 - 1 osoba – 3 550 Kč. měsíčně
 2. nebo další v pořadí – 3 200 Kč. měsíčně (od 15 let věku, pokud není nezaopatřeným dítětem)
 - b) osoby, které jsou nezaopatřenými dětmi
 - 15 – 26 let 2 770 Kč. měsíčně
 - 6 – 15 let 2 420 Kč. měsíčně
 - do 6 let 1 970 Kč. měsíčně

Věcný rozsah státní sociální podpory

Netestované – poskytují se bez ohledu na výši příjmů

- Rodičovský příspěvek

- Pohřebné

Testované – poskytují se s ohledem na výši příjmů

- Příspěvek na bydlení,
- Porodné,
- Přídavek na dítě

Podpora rodin s dětmi - příklad

Paní Petra Novotná před narozením dítěte pracovala jako mzdová účetní. Její průměrný měsíční výdělek činil 30 000 Kč. Její manžel pracuje jako učitel na střední škole. Jeho průměrný měsíční výdělek činí 35 000 Kč. Dítě se narodilo 21. 6. 2020.

1. Na jaké dávky ze systému sociálního zabezpečení vznikne nárok a komu?
2. Kdo o ně může požádat a u kterého orgánu státní správy?
3. Změní se situace v případě, že žena bude před narozením dítěte vedena u příslušné krajské pobočky Úřadu práce jako uchazečka o zaměstnání a otec dítěte se bude soustavně připravovat na budoucí povolání ve formě prezenčního studia na vysoké škole?

Podpora rodin s dětmi - příklad

Paní Petra Novotná je vdaná a v současné době čerpá rodičovskou dovolenou s z důvodu péče o dvouletého syna, na kterého pobírá rodičovský příspěvek ve výši 10 000 Kč. měsíčně a přídavek na dítě ve výši 500 Kč. měsíčně. Její zaměstnavatel jí nabídl možnost návratu do zaměstnání na částečný úvazek (18 hodin týdně) s možností výkonu práce z domova. Paní Petra Nováková zvažuje, zda je pro ni finančně výhodnější zůstat na rodičovské dovolené nebo se do zaměstnání vrátit, má zejména obavy ze ztráty nároku na dávky sociálního zabezpečení. Jaký postup byste jí doporučili.

Přídavek na dítě

- Účel – přispět rodině na zvýšené náklady spojené s péčí o nezaopatřené děti
- Obligatorní, peněžitá opakující se dávka (vyplácena měsíčně)
- Oprávněná osoba je dítě, dávka je vyplácena nezaopatřenému zletilému dítěti, v případě nezaopatřeného nezletilého dítěte osobě, která má dítě v přímém zaopatření.
- Nárok závisí na výši příjmů rozhodný příjem v rodině nesmí převýšit součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70
- Měsíční výše přídavku na každé dítě záleží na věku dítěte:
 - Do 6 let 500 Kč
 - Od 6 do 15 let 610 Kč.
 - Od 15 do 26 let 700 Kč

Přídavek na dítě ve zvýšené výměře

Zohlednění snahy zvýšit příjem rodiny – některá společně posuzovaná osoba má příjem např. z nemocenského pojištění, důchodového pojištění, dávek v nezaměstnanosti rodičovský příspěvek aj.

Do 6 let – 800 Kč.

6 – 15 let - 910 Kč.

15 – 26 let – 1000 Kč.

Příspěvek na bydlení

Účel – přispět rodinám s nezaopatřenými dětmi i bez nich popřípadě jednotlivcům na náklady spojené se zajištěním bydlení

Obligatoční, peněžitá, opakující se dávka, závisí na výši příjmu

Nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu.

Zákon vychází z možnosti rodiny nebo jednotlivce vynaložit na bydlení pouze část svých příjmů (30 v Praze 35% příjmů) – zohlednění koeficientu

Rodičovský příspěvek

- Účel - přispět rodině na zvýšené náklady spojené s řádnou, celodenní, osobní péčí o dítě do 4 let
- Obligatorní, peněžití, opakující se dávka (vyplácena měsíčně)
- Oprávněná osoba rodič, který po celý kalendářní měsíc řádně, osobně, celodenně pečuje o dítě, které je nejmladší dítě v rodině
- Výše –300 000 Kč. (celková částka), v případě narození dvou a více dětí zároveň 450 000 Kč.

Rodičovský příspěvek - pokračování

- Měsíční výše – rozhodující je denní vyměřovací základ pro účely peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte do péče pro účely zákona o nemocenském pojištění
- Podmínka celodenní osobní péře o dítě do 4 let
 - Dítě starší 2 let – docházka do zařízení péče oděti se nezkoumá
 - Dítě mladší 2 let – kolize s dávkou by nastala, pokud by docházka do zařízení péče o děti přesahoval 92 hodin v měsíci.

Porodné

- Účel – příspěvek na náklady spojené s porodem (narozením dítěte)
- Obligatorní jednorázová peněžitá dávka
- Testovaná dávka (od. 1. 1. 2011)- rozhodný příjem v rodině nesmí převyšovat součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70
- Oprávněná osoby
 - Žena, která porodila své první nebo druhé živě narozené dítě,
 - Otec prvního nebo druhého živě narozeného dítěte, jestliže žena, která dítě porodila zemřela,
 - Osoba, která převzala dítě do 1 roku do péče nahrazující péči rodičů a toto dítě bylo prvním nebo druhým dítětem této osoby
- Výše porodného
 - Na první dítě 13 000 Kč
 - Na druhé dítě 10 000 Kč.

Pohřebné

- Účel – přispět na náklady spojené s pohřbem
 - Jednorázová, obligatorní, peněžitá dávka,
 - Oprávněná osoba – osoba, která vypravila pohřeb (nezohledňuje se příbuzenský nebo jiný vztah k zemřelé osobě)
 - dítěte, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem, nebo
 - osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte
- U dětí, které se narodily mrtvé, se nezjišťuje podmínka trvalého pobytu a bydliště
- Výše – 5 000 Kč.
- Nárok vzniká dnem pohřbení

Pomoc v hmotné nouzi

Charakteristika systému - **subsidiární charakter** – má se uplatnit až v případě, kdy osoba není schopna zabezpečit prostředky ke své obživě příjmy z výdělečné činnosti, neuplatní se dávky z pojistných systémů sociálního zabezpečení ani státní sociální podpory,

Plně se uplatňuje princip **sociální solidarity** ve vztahu k osobám s nízkými příjmy,

Potlačen princip participace s zásluhovosti

Zkoumá se příjmová situace oprávněné osoby i její majetkové poměry

Prameny právní úpravy

- Listina základních práv a svobod čl. 30 odst. 2 – Každý kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná k zajištění základních životních podmínek
- Zákon ř. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce ČR a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Dávky pomoci v hmotné nouzi

Peněžité i nepeněžité, jednorázové i opakující se

1. Příspěvek na živobytí
2. Doplatek na bydlení
3. Mimořádná okamžitá pomoc

Sociální služby

Vysvětlete pojem sociální služba,

Jakou formou mohou být sociální služby poskytovány?

Uveďte příklady sociálních služeb.

Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Účel - přispět osobám na úhradu zvýšených nákladů souvisejících se zdravotním postižením, nikoli náhrada příjmu z výdělečné činnosti ani pokles pracovní schopnosti

Prameny právní úpravy:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, o sociálních službách

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Dávky pro osoby se zdravotním postižením - příklad

Paní Petra Němcová ve věku 59 let žije ve společné domácnosti se svým otcem ve věku 83 let, který je upoután na invalidní vozík. Z důvodu náročnosti péče o otce zvažuje odchod ze zaměstnání. V současné době pracuje jako zdravotní sestra na chirurgickém oddělení v nemocnici v Ostravě.

1. Na jaké dávky ze systému sociálního zabezpečení může jí a/nebo jejímu otci může vzniknout nárok?
2. Jaké bude postavení paní Petry Němcové v systému sociálního zabezpečení v případě, že odejde ze zaměstnání? Zde je možné se zaměřit na systém veřejného zdravotního pojištění, nemocenského pojištění a důchodového pojištění.

Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Podmíněny dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem – minimální doba trvání 1 rok, důsledky schopnost péče o vlastní osobu

1. Příspěvek na péči dle stupně závislosti

- Lehká závislost – stupeň I.
- Středně těžká závislost – stupeň II.
- Těžká závislost – stupeň III.
- Úplná závislost – stupeň IV.

2. Příspěvek na mobilitu

3. Příspěvek na zvláštní pomůcku

4. Výhody poskytované na základě průkazu osoby ze zdravotním postižením průkaz TP, průkaz ZTP, průkaz ZTP/P

Zvláštní ochrana pečujících osob v pracovněprávních vztazích - příklad

Zaměstnavatel vyslal zaměstnankyni na základě souhlasu s vysíláním na pracovní cestu poskytnutého v pracovní smlouvě na třídní pracovní cestu, jejímž účelem bylo školení související s výkonem práce. Zaměstnankyně odmítla pracovní cestu vykonat s odůvodněním, že pečuje o matku ve věku 82 let, jejíž zdravotní stav neumožňuje, aby zůstala sama doma. Zaměstnavatel zaměstnankyni požádal o předložení výpisu ze zdravotnické dokumentace dokládající zdravotní stav stavu matky.

- Má zaměstnankyně povinnost jet na pracovní cestu?
- Je uvedený postup zaměstnavatele v souladu se zákoníkem práce?
- Jaká další zvýšené ochrany mohou pečující osoby využít?